

Висновки

Проаналізований матеріал дає змогу зробити висновки, які можуть бути покладені в основу гармонійного середовищного проектування:

- найвиразніші властивості природного ландшафту і архітектурної форми мають бути ідентичними;
- особливого значення набуває гармонійність пропорційного співвідношення архітектурного об'єкта і ландшафту;
- об'єкт повинен бути масштабним до навколишнього середовища, яке визначає організацію архітектурних мас, величину основних структурних елементів композиції, характер їх співвідношень і зв'язків, а також ступінь членування архітектурних і просторових форм та їхню пластичну деталізацію.

1. *От археологии к архитектуре // Салон / Под ред. Н. Карпенко. – К.: ОТ «Блиц – Принт», Октябрь 2004. – № 10 (77).– С. 188–194.* 2. *Цветок из стали и бетона // Салон / Под ред. Н. Карпенко. – К.: ОТ «Блиц – Принт», Декабрь – январь 2005. – № 12 (79). – С. 160–166.* 3. *Эко-невидаль // Architectural Digest / Под ред. Е.Зайцева. – Москва Advance Magazine Publishers Inc. – апрель 2008. – № 4. – С. 132–140.* 4. *Корбач Н. Геній, коханець, аскет., Д. Козлов. Будинок повинен служити людині // ПРО. – 12 жовтня 2007. – № 8. – С. 33.*

УДК 5527.76

О.Б. Луців, І.Ю. Бучковська

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра дизайну та основ архітектури

ВПЛИВ МОДЕРНУ НА ГРАФІКУ ОЛЕНИ КУЛЬЧИЦЬКОЇ

© Луців.Б.О., Бучковська І.Ю., 2010

Досліджено творчість Олени Кульчицької як творця українського модерну. Проаналізовано її графічні твори і доведено спорідненість мистецтва художниці не тільки із стилістикою віденської сецесії, але й взагалі із принципами формотворення в європейському модерні.

Ключові слова – Олена Кульчицька, графіка, модерн, мистецтво.

It was studied creativity of Helen Kulchitska as one of the founders of Ukrainian Art Nouveau. Analyzed its graphic works and brought the artist's affinity for art, not only with the Viennese Secession style, but with general principles of shaping in European Art Nouveau.

Keywords – Helen Kulchitska, graphic, Art Nouveau, art.

Постановка питання до мети

Як розвивалась творча особистість Олени Кульчицької? Як вплинув модерн на її творчість, особливо на графічне мистецтво?

Аналіз досліджуваних публікацій

У статті опубліковано відомості про дитинство, юність Олени Кульчицької. Багато уваги приділено навчанню у Віденській художньо-промисловій школі і становленню творчої особистості [1]. Досліджено етапи творчості художниці, подано багато ілюстрацій [3]. Даються відомості про стан мистецтва Львова періоду сецесії (модерну) – стилю кінця XIX–XX ст.

на прикладі творчості Олени Кульчицької, а також про мистецтво віденської сецесії і мистецьке життя тогочасного Відня [4].

Мета роботи

Дослідження творчості Олени Кульчицької і доведення впливу модерну на її мистецтво, зокрема на графіку.

Вступ

Піднімаючи сьогодні проблему українського модерну як важливого етапу в історії вітчизняного образотворчого мистецтва початку ХХ сторіччя, потрібно насамперед згадати таку величну постать, як Олена Кульчицька.

В українському мистецтві вона репрезентує новий, породжений епохою модерну тип художника – універсаліста, що залюбки працює у різноманітних техніках, матеріалах та видах мистецтва, скрізь показуючи себе як митець-новатор, озброєний високою професійною культурою, речник нової естетики та модерних засобів художнього вислову.

Олена Кульчицька гідно проявила себе у дуже багатьох напрямках образотворчого мистецтва. В кожній справі, за яку бралася, досягала рівня майстра.

Виклад основного матеріалу

«Думаючи про те, яке завдання має сповнити мистецтво, щоб могло промовити до якнайширших кол нашого народу, дійшла я висновку, що найвідповіднішим родом мистецтва є графіка».

О. Кульчицька

Кульчицька О. Саморежляма
// Жінка. – № 11. – 1935. – С. 5.

Фундамент високої професійної культури О. Кульчицької, як також деякі істотні особливості її художньо-естетичних поглядів, закладались ще під час навчання у Віденській вищій художньо-промисловій школі (1903–1907 рр.). Відень був на той час одним із провідних у Європі культурно-мистецьких центрів, звідки еманували (особливо на Східну Європу) нові творчі ідеї, зокрема, естетика модерну у її своєрідному австрійському варіанті – сецесії. Віденська художньо-промислова школа, де О. Кульчицька студіювала на так званому "загальному факультеті", відзначалася своїм модерним мистецьким спрямуванням.

Великим авторитетом серед студентської молоді у школі користувався друкований орган віденського "Сецесіону" – журнал "Весна священна", на сторінках якого можна було ознайомитись із кращими взірцями сецесійної естампної та книжкової ілюстративної графіки. Значний вплив на віденську творчу молодь мала також діяльність новозаснованих тоді і дуже популярних у цій Європі "Віденських майстерень", де створювали у стилі сецесії найрізноманітніші ужиткові речі – починаючи від проектів модерних інтер'єрів, меблів, ювелірних оздоб і закінчуючи книжковою графікою та есклібрисами.

Загальна духовно-інтелектуальна атмосфера Відня, – тодішньої столиці Габсбурзької імперії, інтенсивне життя цього міста значною мірою формувало творчий світогляд молоді художниці.

У Відні сформувались також істотні особливості формально-стильової мови та образного мислення О. Кульчицької. Властивий їй нахил до умовного символіко-алегоричного трактування образів, висока культура лінійно – площинних, нерідко монументалізованих композиційних рішень, точність та дисципліна скупого узагальненого рисунку – все це виразно споріднює мистецтво О. Кульчицької не тільки із стилістикою віденської сецесії, але й взагалі із принципами формотворення в європейському модерні.

Чи не найбільшим творчим досягненням О. Кульчицької є її новаторська праця у ділянці графіки – естампної та книжкової.

Рис. 1. Харон. 1914 р.

Рис. 2. Гуцульська Мадонна. 1935 р.

Рис. 3. Лірник. 1935 р.

Відомо, що на початку ХХ ст. на терені цілої Європи відбувалися докорінні зміни у сфері графічних мистецтв. Саме естетика модерну з її замилюванням до витонченої інтимності мистецького вислову, до коштовних, старовинних технік пробудила хвилю загального зацікавлення до графіки, докорінно змінюючи при тому характер її мови.

В українському ж мистецтві О. Кульчицька своєю графічною творчістю здійснила те, що на Заході – цілі колективи мистців. Вона одна із перших утверджує на Батьківщині естетичну самоцінність цього виду мистецтва, його суверенність як такого, що має свою, відмінну від живопису художню виразність та арсенал технічних засобів. Вже від перших своїх кроків у цій царині О. Кульчицька впроваджує у практику українського естампу небувало широкий досі діапазон графічних технік – від рідкісних видозмін офорту до лінориту, деревориту, літографії та монотипії. Творчість О. Кульчицької започатковує також в Україні історію кольорового естампу. Її кольорові лінорити вражають красою і високою культурою графічної подачі. Художниця тонко відчуває і вмє виявити специфічні виражальні можливості цієї техніки. Оперуючи кількома скупими кольоровими плямами та узагальненим контурним рисунком, вона добивається у своїх творах враження об'ємності форм, світла та просторовості середовища.

У кольорових ліноритах художниці ще більшою мірою, ніж у чорно-білих гравюрах, переважає народний характер її творчості. Кульчицька вживала переважно три, чотири кольори: червоний, жовтий, синій, зелений, чорний, які найчастіше зустрічаються в українському народному мистецтві. Якимось особливим чуттям знаходила вона такі кольорові і тональні співвідношення, які загальною своєю гармонією відповідають величній сонцесяйній симфонії народних творинь.

Рис. 4. Дівчинка з голубами.
1903–1906 рр.

Рис. 5. Сусідки.
1908 р.

Рис. 6. У кріслі ввечері.
910-ті рр.

Не меншим артистизмом позначені монохромні, чорно-білі лінорити та дереворити О. Кульчицької. Її зігріті любов'ю до свого народу великі графічні цикли "Історія княжих часів" (1918 р.), "Портрети письменників" (1920 р.), "Лихоліття українського народу" (1930 р.), "Народна архітектура" (1931 р.), "Славні жінки минулого" (1934 р.), "Гуцульщина" (1935 р.), "Легенди гір та лісів" (1936 р.), "Архітектура старого Львова" (1939 р.) – становлять неперевершену досі класичну сторінку в історії українського естампу. В них з особливою виразністю виявляються сильні сторони графічного мистецтва Кульчицької – ота притаманна їй масштабність образного мислення і водночас якась особлива дисципліна та лаконізм графічної мови, гранична концентрація образів, які попри всю артистичну умовність їх рішення завжди сповнені живого, гострого спостереження життя.

Рис. 7. Мати. 1930 р.

Рис. 8. Заквітчена жінка. 1930-ті рр.

Рис. 9. Підневільна праця. 1930 р.

У графічному доробку Олени Кульчицької є ще надзвичайно сильна і вартісна сторінка – це мистецтво офорту.

Після Т. Шевченка та Л. Жемчужникова вона на початку ХХ ст. фактично, відроджує на Україні цю складну, забуту техніку, надавши їй відразу у своїй творчості подиху великого мистецького явища. За свій півстолітній творчий шлях художниця виконала в цій техніці понад 120 творів, залишаючись донині неперевершеним майстром українського офорту. Причому вже від перших кроків показала себе як сміливий новатор у тематиці, техніці та естетиці офортного мистецтва.

Рис. 10. «Буря над Адріатичним морем». 1911 р.

Рис. 11. «Косар». 1907 р.

Її невеличкі за розмірами офорти вражають широтою і значимістю піднятої в них суспільно-патріотичної проблематики. В цьому О. Кульчицька є гідним продовжувачем традицій офортного мистецтва Т. Шевченка. Разом з тим О. Кульчицька значно розширила можливості емоційного виразу в цій техніці від патетичного пафосу в картинах соціальної трагедії і боротьби народу ("За море", "Татарське лихоліття", "Жертви війни", "Помста"), – до задушевної ліричної теми в пейзажі, родинних сценах, в образах близьких людей ("Берізка", "У містечку", "Вечером", "Цвинтарна брама", "Тим, що відійшли"), а також філософських роздумів про сенс і призначення людського життя ("Проти бурі", "Прометей", "Зрадник", "В далеку далечинь", "Одвічний спокій") – така шкала її мистецьких втілень в офорті. За масштабами творчого мислення в цій техніці вона не має собі рівних серед офортистів її часу.

Заслугою О. Кульчицької є також впровадження у практику української естампної графіки найскладніших видозмін офортної техніки, часом цілком нових у нас або давно забутих. Крім травленого штриха, це такі, як акватинта, меццо-тинто, суха голка, м'який лак, а також їх розмаїті комбінації. Всі вони вимагають від художника високої професійної технічної культури виконання.

Кульчицька не тільки розширила технічний і тематичний діапазон українського офорту, але й утвердила в ньому новий спосіб графічного виразу та його нову естетику. Вона створила в офорті свій індивідуальний стиль, який чітко відділяє її від традицій старої школи репродукційного офорту. Офортні естампи О. Кульчицької при всій точності рисунка та конкретності об'ємно-просторових характеристик завжди зберігають певну міру умовності. Пластику форм художниця виявляє своєрідним штрихуванням. Форми ніби розкладені на плями різної тональності. Границі мас, світла і тіні в її офортах акцентовані. Чітка, неперервна лінія окреслює контури об'ємів, пов'язуючи просторове зображення із двомірною площиною графічного аркуша, не порушуючи, тим його цільності.

О. Кульчицька увійшла в історію української книжкової графіки також як талановитий ілюстратор літературної класики: творів В. Стефаніка ("Кленові листки", 1912 р., "Дорога", 1917 р.); І. Франка ("Лис Микита", 1922 р., "Борислав сміється", "Грицева шкільна наука" – 1930-ті рр.); М. Коцюбинського ("Тіні забутих предків", 1929 р.); В. Гнатюка ("Українська народна демонологія" (1918–1922 рр.); Ю. Федьковича ("Люба-згуба", 1920 р.) та ряд інших. У підсумку величезний творчий доробок О. Кульчицької у ділянці книжкової графіки налічує понад півтори тисячі ілюстрацій.

Графіка її завоювала щире визнання і широку популярність не тільки на Галичині, але й на відмежованій кордонами Наддніпрянській землі. В період 1920–1930-х років графічні твори Кульчицької успішно репрезентували високий рівень української графіки і на закордонних виставках – у Брюсселі (1927), Берліні (1933), Празі (1933), Чикаго (1934).

Висновки

Олена Кульчицька утвердила новий спосіб графічного виразу. Створила свій індивідуальний стиль, який чітко відділяє її від традицій старої школи. Навчання Олени Кульчицької у Відні

припадає на період розквіту модерного мистецтва Австрії, і це, звичайно, не могло не позначитися на її естетичних поглядах. Під впливом учителів школи вона невтомно вдосконалює свою мистецьку майстерність, проймається ідеологією естетичної свободи, сповідує вільну художню творчість, віддану, передусім, духові національної культури. Водночас глибоко національна за своєю формою та ідейним змістом, творчість української художниці органічно вписується у загальне річище світової мистецької культури епохи модерну.

1. Часотис Галицька Брама. – Львів: Центр Європи., 2007.– № 9–10. 2 .Жінка. – 1935. – № 11. – С. 5. 3. Олена Кульчицька. – Львів: Академія мистецтв., “Арт Клас”, 2003. 4. Львівська сецесія / Ю. Бірюльов. – Львів: Центр Європи, 2005.